

Wspieranie wielojęzyczności jako szansy edukacyjnej dla wszystkich dzieci (część II)

Zadanie dla wychowawców przedszkolnych w zakresie kształcenia się, doksztalcania i szkolenia

Aby przybliżyć dzieciom wyrastającym w środowisku wielojęzycznym język niemiecki jako język dnia codziennego i język systemu kształcenia, a dzieciom wychowywanym jednojęzycznie, dla których język niemiecki jest językiem ojczystym, przybliżyć różne języki i kultury w ich środowisku życia, pedagodzy potrzebują odpowiednich kompetencji metodycznych i interkulturowych.

dr Regina Gellrich

**Dyrektor Saksońskiej Placówki ds. Wczesnej Nauki Języków Krajów Sąsiedzkich
Görlitz**

Pedagodzy w Niemczech z reguły wychowywani byli jednojęzycznie. Dlatego potrzebują fachowego wsparcia, aby mogli sprostać nowym wymogom w zakresie wielojęzyczności w systemie edukacyjnym. (Fthenakis, 2016)

Wspieranie wielojęzyczności, jako szansy edukacyjnej dla wszystkich dzieci, jest dla przedszkoli interesującym i złożonym wyzwaniem. Potrzeba do tego wiedzy i narzędzi metodycznych do zintegrowanej, codziennej edukacji językowej, otwartości personelu pedagogicznego na inne języki i kultury oraz jego kompetencji interkulturowej, aby potrafił rozpoznać potencjały na miejscu i w sposób trwały wykorzystać je podczas codziennej pracy w przedszkolu (por. część I w *KiTa aktuell MO 09.16*).

Aktualne badania dowodzą jednak wyraźnych specjalistycznych, dydaktycznych i metodycznych deficytów pedagogów w zakresie wspierania dziecięcej wielojęzyczności i kompetencji interkulturowych. Kadra przedszkolna często tylko w ograniczonym stopniu jest w stanie spełnić stawiane jej wymogi związane ze wsparciem językowym wszystkich dzieci (*Koch 2016, str. 390*).

Kształcenie wychowawców powinno stworzyć solidne podstawy

Mimo wzrastającego znaczenia i zwiększających się wymogów, obszar tematyczny dziecięcej wielojęzyczności w kształceniu wychowawców przedszkolnych na terenie całych Niemiec ma niewielkie znaczenie. (*Koch 2016*). Praktycznie nie ma też w programie kształcenia ofert nauki pozostałych języków, oprócz angielskiego, w szczególności takich, które są istotne w bezpośrednim środowisku pracy i życia przedszkolnego (języki migrantów, mniejszości narodowych, czy języki krajów sąsiedzkich). Wcale nie chodzi o to, że wychowawcy przedszkolni muszą się płynnie komunikować w językach dzieci, które uczęszczają do przedszkola, czy "uczyć" dzieci drugiego języka - chodzi o ich dobry przykład oraz autentyczność w przekazywaniu wartości takich jak otwartość i tolerancja wobec innych języków i kultur, czy nauki ustawicznej. Chodzi o własną profesjonalną postawę wobec wielojęzycznego społeczeństwa oraz praktyczną wiedzę metodyczną, aby wprowadzenie do drugiego języka (w idealnym przypadku w bezpośrednim kontakcie z rodzimymi użytkownikami języka) było dla dzieci trwałym, pozytywnym doświadczeniem, i aby stworzyć istotne podstawy do nauki kolejnych języków i dla kariery edukacyjnej. Filtzinger stwierdził, że „...Droga do trójjęzycznego obywatela (cel UE) jest jeszcze daleka, jeżeli towarzysze na drodze do osiągnięcia tego celu sami jeszcze nie stoją w blokach startowych ...“ i już w 2005

roku postulował za nadaniem większego znaczenia tematyce "wielojęzyczności" w kształceniu personelu pedagogicznego przedszkoli.

Taki sygnał dochodzi również z praktyki przedszkolnej, co obrazują poniższe rezultaty ankiety online, przeprowadzonej wśród dyrektorów 65 przedszkoli na saksońsko - polsko - czeskim pograniczu, którzy są już aktywni w zakresie wczesnej edukacji języka kraju sąsiedzkiego (wypełniło 40 przedszkoli):

Rys. 1: Warunki do pracy w zakresie edukacji językowej - języki krajów sąsiedzkich (LaNa 2015)

Z tego powodu Saksońskie Ministerstwo Kultury zleciło w 2015 roku Saksońskiej Placówce ds. Wczesnej Nauki Języków Krajów Sąsiedzkich (LaNa), bliższe przyjrzenie się wykształceniu wychowawców przedszkolnych na saksońsko - polsko - czeskim pograniczu i przedstawienie propozycji lepszego przygotowania przyszłych pedagogów przedszkolnych do pracy w przedszkolach na pograniczu, w kontekście wczesnego wspierania nauki języków krajów sąsiedzkich. W okresie 09/10 2015 LaNa przeprowadziła standaryzowaną ankietę telefoniczną w 18 szkołach zawodowych oferujących kształcenie przedszkolne w 6 powiatach przygranicznych: Görlitz, Bautzen, Sächsische Schweiz/Osterzgebirge, Mittelsachsen, Erzgebirgskreis oraz Vogtlandkreis. Ankieta została uzupełniona o rozmowy z ekspertami (LaNa 2016).

Wybrane wyniki na saksońsko - polsko - czeskim pograniczu

- Zasadniczo wszyscy ankietowani byli zgodni, że temat „(wczesna) wielojęzyczność“ znajduje się w planie nauczania, jednak jest (za) rzadko uwzględniany i tylko "pokrótce poruszany". Dwoje z ankietowanych wskazało, że nie jest w ogóle uwzględniany.
- Oferty praktyczne zdobywania kompetencji interkulturowych (projekty interkulturowe, praktyki zagraniczne itp.) realizowane były w 9 szkołach zawodowych, jednakże

najczęściej w sposób nieregularny, dobrowolnie lub ze względu na osobiste zaangażowanie jednostek.

- 4 z 18 szkół zawodowych utrzymywały partnerstwa z placówkami w kraju sąsiedzkim, w które jednakże rzadko włączani byli uczniowie ze strony niemieckiej.
- W dwóch szkołach zawodowych oferowano kurs języka polskiego, język czeski nie był nauczany w żadnej z 18 szkół zawodowych.

Program nauczania jako podstawa

Zasadniczo saksoński program nauczania dla szkół zawodowych, kształcących wychowawców przedszkolnych, umożliwia kształcenie w zakresie (wczesnej) edukacji wielojęzycznej (SMK 2016). W zawodowym zakresie obowiązkowym wyraźnie zaznaczony jest w obszarze dydaktycznym 5, w kontekście języka, jako techniki kulturowej.

Obszar dydaktyczny 5 w saksońskim programie nauczania dla szkół zawodowych, kształcących wychowawców przedszkolnych (SMK 2016):

„Dalszy rozwój możliwości wyrazu kulturowego i kreatywności”

„... Uczniowie szkół zawodowych są *językowym przykładem do naśladowania* ... Wspierają dzieci, młodzież i młodych dorosłych w *rozwoju języka i inicjują okazje do mówienia*. Uczniowie szkół zawodowych rozumieją *wielojęzyczność jako zasób*, respektują język ojczysty jako warunek do nauki drugiego języka, jakim jest język niemiecki będący dostępem do edukacji. Umożliwiają radosną konfrontację z językiem i literaturą ...”

Rys. 2: Fragment saksońskiego programu nauczania na kierunku edukacja przedszkolna (SMK 2016)

Do tego zakres przedmiotów obowiązkowych do wyboru oraz przedmiotów nieobowiązkowych umożliwia reakcję na aktualne wydarzenia i potrzeby w praktyce zawodowej oraz poszerzenie odpowiednich kompetencji działania. Szczególnie tutaj można nawiązywać do specyfiki regionu - takiej jak wielokulturowość lub wspólne życie sąsiedzkie w regionie przygranicznym, i w sposób specjalistyczny pogłębiać ją w ramach projektów lub dodatkowych ofert edukacyjnych. Można ją również połączyć z praktyką zawodową w odpowiednim przedszkolu.

Trudności w realizacji

Przeszkody w realizacji ankietowani ze szkół zawodowych na saksońsko - polsko - czeskim pograniczu widzą w szczególności w braku **wykwalfikowanego personelu dydaktycznego** do nauczania języków obcych oraz braku wdrażania treści kształcenia związanych z wczesną wielojęzycznością lub nauczaniem języka kraju sąsiedzkiego. Środkiem zaradczym mogą tu być np. kooperacje z kompetentnymi partnerami zewnętrznymi, którzy jednocześnie mogliby być wykorzystani do szkolenia nauczycieli szkół zawodowych.

Do tego dochodzą **warunki ramowe**, hamujące wykorzystanie "pogranicza jako miejsca nauki" do wspierania kompetencji interkulturowych uczniów szkół zawodowych. Z doświadczenia szkół zawodowych wynika, iż działania transgraniczne uczniów (np. wizyty w kraju sąsiedzkim) związane są ze zbyt dużą biurokracją, a praktyk zagranicznych

w zasadzie nie da się zintegrować w proces kształcenia w szkołach zawodowych. Tymczasem polityka i administracja zostały uwrażliwione na tą problematykę i czynią starania o ułatwienia w tym zakresie,

Trzyletni proces kształcenia nauczycieli, który ukierunkowany jest na całe spektrum edukacji, wychowania i opieki nad dziećmi, młodzieżą i młodymi osobami dorosłymi, nie jest w stanie przygotować ich w pełnym zakresie na wszystkie wymogi obszaru wczesno pedagogicznego na tak samo wysokim fachowym, metodyczno - dydaktycznym poziomie (Koch 2016). Aby zgodnie z potrzebami dalej rozwijać kompetencje fachowe, konieczne jest **ciągłe szkolenie się i doksztalcanie**.

Łużycka Szkoła Zawodowa w Bautzen jako dobry przykład

W jaki sposób w procesie kształcenia wychowawców przedszkolnych trwale umiejscowić temat wczesnej wielojęzyczności, pokazuje przykład Łużyckiej Szkoły Zawodowej Pedagogiki Społecznej przy BSZ Bautzen. Oprócz przewidzianej tylko tu w programie nauczania obowiązkowej nauki dodatkowego języka (łużycki), z zakresu przedmiotów obowiązkowych do wyboru ,80 godzin poświęconych jest na pracę pedagogiczną z niemieckimi

i łużyckimi dziećmi, młodzieżą i młodymi dorosłymi na dwujęzycznym niemiecko - łużyckim terenie. Uzupełnieniem jest oferta wspierania dwujęzyczności na bazie koncepcji "WITAJ" oraz kształcenie praktyczne w placówkach "WITAJ".

To, że takie kształcenie oddziałuje nie tylko na terenach łużyckich, ale przyczynia się do generalnego uwrażliwienia uczniów szkół zawodowych na potencjały wczesnej wielojęzyczności oraz do rozwoju odpowiednich kompetencji interkulturowych i metodycznych - niezależnie od konkretnego języka lub konkretnego wielokulturowego / wielojęzycznego środowiska w przyszłej karierze zawodowej, potwierdzają absolwenci tego kierunku kształcenia, którzy teraz są aktywni na saksońsko - polsko - czeskim pograniczu w zakresie wczesnej edukacji języka krajów sąsiedzkich (LaNa 2015a). Mamy tu zatem do czynienia z doświadczeniem, z którego wszyscy możemy się uczyć.

Wniosek

Rozpoznanie wielojęzyczności jako szansy edukacyjnej dla *wszystkich* dzieci i jej *trwałe* wspieranie od najmłodszych lat jest wspólnym wyzwaniem dla wszystkich podmiotów branży edukacyjnej - zaczynając od nauczycieli edukacji wczesnodziecięcej aż do nauczycieli, którzy ich kształcą, doksztalcają i szkolą do praktycznej pracy w przedszkolu. Aby móc przy tym sprostać zwiększonym wymogom naszego wielokulturowego społeczeństwa, potrzeba nie tylko wyższego statusu edukacji wielojęzycznej we wszystkich fazach edukacji wraz z edukacją zawodową. Potrzeba również dopasowanych do siebie koncepcji edukacyjnych oraz odpowiednich warunków ramowych do ich realizacji. Aby wspólnie sprostać temu wyzwaniu, potrzeba ścisłej współpracy pomiędzy praktykami w zakresie edukacji, nauki, polityki i administracji.

Literatura:

Fthenakis, W. (2016): *Fachtag „Mehr Mehrsprachigkeit! an Krippen, Kitas und Schulen“*, 18.02.2016, *didacta Köln* (<http://www.fmks-online.de/aktuelles.html>, 11.07.2016)

Gellrich, R. (2016): *Wspieranie wielojęzyczności jako szansy edukacyjnej dla wszystkich dzieci (część I)*, w: *KiTa MO 09.2016*

Filtzinger, O. (2005): *Frühe mehrsprachige Bildung unter Nutzung sprachlicher Ressourcen*, w: *E&C-Fachforum: Konzepte der frühkindlichen Sprachförderung in sozialen Brennpunkten. Dokumentacja konferencji z 9 i 10 maja 2005 w Berlinie* (<http://www.eundc.de/pdf/38004.pdf>, 30.08.2016)

Koch, S. (2016): *Interkulturell-kommunikative Kompetenzen von Erzieherinnen und Erziehern*. Disserta Verlag, Hamburg

Sächsische Landesstelle für frühe nachbarsprachige Bildung (LaNa, 2015): *Frühe nachbarsprachige Bildung in Kitas der sächsischen Grenzregionen: Bestandsaufnahme 2014/15*, Görlitz

Sächsische Landesstelle für frühe nachbarsprachige Bildung (LaNa, 2015a): *Dokumentacja spotkania: "Auf dem Weg zur Nachbarsprache von Anfang an in Sachsens Grenzregionen"* w dniu 23.06.2015 w Ostritz (<http://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/veranstaltungen-dokumentationen.html>)

Sächsische Landesstelle für frühe nachbarsprachige Bildung (LaNa, 2016): *Frühe nachbarsprachige Bildung als Thema in der Erzieher/innen-Ausbildung in Sachsens Grenzregionen: Bestandsaufnahme 2015*, Görlitz

Sächsisches Staatsministerium für Kultus (SMK, 2016): *Lehrpläne für die Fachschule, Fachbereich Sozialwesen, Fachrichtung Sozialpädagogik: Erzieherin / Erzieher* (www.schule.sachsen.de/lpdb/)